

**UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN
IAȘI**

FACULTATEA DE LITERE

ȘCOALA DOCTORALĂ DE STUDII FILOLOGICE

**Pragmatica verbului în limba română
vorbită actuală**

Rezumatul tezei de doctorat

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr. Căraușu, Luminița Mirela

Doctorand(ă):

Timoci G. Claudia

Iași. 2021

ANUNȚ

La data de 23.09.2021, ora 12:00, în Amfiteatrul III.11, domnișoara Timoci G. Claudia, va susține, în ședință publică, teza de doctorat cu titlul *Pragmatica verbului în limba română vorbită actuală*, în vederea obținerii titlului științific de doctor în domeniul Filologie.

Comisia de doctorat are următoarea componență:

Președinte:

Prof. univ. dr. Dorina Lăcrămioara PETRESCU,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Conducător științific:

Prof. univ. dr. Luminița Mirela CĂRĂUȘU,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Referenți:

Prof. univ. dr. Rodica NAGY, Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

Prof. univ. dr. Liana POP, Universitatea „Babeș Bolyai”
din Cluj-Napoca

Conf. univ. dr. Adrian CHIRCU, Universitatea „Babeș Bolyai”
din Cluj - Napoca.

Vă invităm să participați la ședința de susținere a tezei.

Teza poate fi consultată la Biblioteca Facultății de Litere.

26.08.2021

Cuprins

Cuprins	2
Listă tabele	4
Listă figuri	4
Listă abrevieri	4
Introducere	5
0.1.Actualitatea temei	5
0.2.Scopul și obiectivele lucrării	6
0.3.Structura lucrării.....	8
0.4.Noutatea și originalitatea științifică	10
0.5.Delimitarea corpusului	10
0.6.Precizări metodologice	16
PARTEA I. IMPERFECTUL ATENUATIV ȘI CONDIȚIONALUL ATENUATIV ÎN LIMBA ROMÂNĂ VORBITĂ ACTUALĂ	22
Capitolul I. Aspecte teoretice	22
1.1.Considerații preliminare	22
1.2.Pragmatica lingvistică și teoria actelor de vorbire	23
1.3.Teoria actelor de vorbire.....	23
1.4.Implicitul și explicitul	29
1.5.Maximele lui Grice.....	30
1.6.Despre principiile politeții și atenuare	31
1.7.Deixis	36
Capitolul II. Imperfectul atenuativ și condiționalul atenuativ în	

co(n)text	42
2.1.Funcțiile pragmatice ale imperfectului atenuativ și ale condiționalului atenuativ.....	42
2.2.Politețe și deixis.....	67
2.3.Interpretarea datelor: analiză cantitativă	73
2.4.Verbe care permit apariția efectului de sens atenuat... ..	87
Concluzii parțiale	90
Concluziile primei părți.....	93
PARTEA A II-A. MARCATORI DISCURSIVI DERIVAȚI DE LA TREI VERBE DE COGNIȚIE	95
Capitolul I. Marcatori discursivi	95
1.1.Terminologie.....	95
1.2.Caracteristici frecvent recunoscute ale marcatorilor discursivi.....	97
1.3. <i>A ști, a înțelege și a vedea</i>	106
Concluzii parțiale	110
Capitolul II. Marcatori discursivi în co(n)text	111
2.1.Frecvența marcatorilor discursivi.....	111
2.2.Poziția marcatorilor în cadrul unei intervenții.....	122
2.3. Funcțiile marcatorilor discursivi	126
Concluzii parțiale	158
Concluziile părții a II-a	160
Concluzii generale	162
Surse	167
Bibliografie	168

Anexe 182

**Anexa I. Imperfectul atenuativ și condiționalul atenuativ în
limba română vorbită actuală 182**

**Anexa II. Marcatori discursivi derivați de la trei verbe de
cogniție 215**

În această lucrare ne-am propus să investigăm imperfectul atenuativ (IMPat), condiționalul atenuativ (CONDat) și șase marcatori discursivi (MD) derivați de la trei verbe de cogniție, fapte de limbă complexe, care se cuvin a fi studiate din punct de vedere pragmatic, monografic, în limba română.

Pentru aceasta, am apelat la texte înregistrate, transcrise și publicate în șapte corpusuri de limbă română vorbită (listate în Surse). Datele provenite din aceste surse au fost utilizate diferit, în funcție de natura aspectelor supuse analizei.

Am folosit, pe de o parte, o metodă de cercetare inductivă, bazată pe observația și interpretarea fenomenelor lingvistice în context, iar pe de altă parte, o metodă de cercetare cantitativă, bazată pe analize statistice.

Structura lucrării:

Pe lângă introducere și concluzii, lucrarea cuprinde patru capitole, la care adăugăm două anexe cu exemplele identificate în cele șapte corpusuri de limbă română vorbită.

În prima parte a lucrării ne-am îndreptat atenția asupra utilizării formelor de IMPat și CONDat în limba română vorbită actuală. Utilizările imperfectului și cele ale condiționalului sunt examinate aici în situații în care vorbitorul alege una dintre

aceste forme în detrimentul unei forme de indicativ prezent, pentru a se distanța de un act care poate fi perceput ca nepoliticos. Întrucât ocurențele identificate în cazul IMPat reprezintă doar forme verbale de persoana I singular, pentru comparabilitate, am limitat cercetarea CONDat doar la analiza formelor de persoana I singular și plural. Înainte de a trece la interpretarea rezultatelor, în *Capitolul I* am deschis cadrul de cercetare prezentând câteva noțiuni teoretice despre teoria actelor de vorbire, maximele lui Grice, implicite și explicite, politețe și atenuare, concepte relevante pentru această discuție.

Pentru a delimita funcțiile IMPat și cele ale CONDat am folosit distincția între acte de vorbire directive și acte de vorbire asertive, dezvoltată de Searle (1976) și utilizată de Haverkate (1992) în studiul condiționalului din limba spaniolă. Studiul asupra corpusului a relevat faptul că cel mai frecvent enunțurile atenuate cu ajutorul CONDat și IMPat sunt, la nivel ilocutionar, *solicitări* („demandes”) în sensul lui Anscombes (2004: 90), adică cereri menite să beneficieze pe vorbitor (ordine, comenzi, întrebări). Acestea se diferențiază de sfaturi/oferte („offres”), adică acte efectuate în beneficiul interlocutorului.

Într-un număr important de ocurențe din materialul supus analizei, aceste forme fac parte din enunțuri metacomunicative care anunță actul de vorbire care va urma, reprezentând astfel

constituenți importanți în procesul de structurare a discursului. Astfel, am distins o a treia funcție, cea de structurare discursivă. Ocurențele identificate în *Corpus* arată că, folosite cu această funcție, formele de CONDat și IMPat ajută la organizarea discursului. În principiu, forme de IMPat și CONDat care îndeplinesc aceste funcții se pot întâlni în orice fel de interacțiune, cu orice fel de participanți. Totuși, cele mai interesante exemple sunt întâlnite în interacțiunile mediate prin intermediul telefonului, unde utilizarea acestor forme verbale s-a ritualizat. De asemenea, în interacțiunea de tip controversă, folosirea formelor de CONDat este frecventă în cadrul strategiilor de preluare a dreptului la replică.

În ceea ce privește legătura dintre deixis și politețe, se poate afirma că rezultatele studiului nostru asupra IMPat și CONDat românesc ratifică ceea ce a fost indicat de diverși cercetători în analiza formelor echivalente din alte limbi, care afirmă că „shifting the deictic centre of orientation may account for varying pragmatic effects such as the expression of degrees of politeness” (Koike 1989: 201).

În cadrul analizei cantitative, am observat că proporția apariției IMPat față de CONDat variază considerabil în funcție de tipul de text. Rezultatele analizei sugerează că utilizarea IMPat tinde să fie mai ridicată în contexte mai puțin formale. Pe

de altă parte, utilizarea CONDat este mai recurentă în registrul de limbă formal și semi-formal, în rândul vorbitorilor cu relații de putere asimetrice sau în situații în care interacțianții nu sunt apropiați, chiar dacă au un statut comparabil.

În cele din urmă, am încercat să detectăm verbele susceptibile de a permite un efect de atenuare la imperfect. Majoritatea formelor se înscriu, în general, în trei categorii: verbe volitive (*a vrea, a voi*), verbe dicendi (*a spune, a zice*), verbe care descriu starea mentală a vorbitorului (*a se gândi, a se întreba*).

Partea a II-a a lucrării este consacrată analizei marcatorelor discursivi *știi/știți, vezi/vedeți și înțelegi/înțelegeți*. În cadrul *Capitolului I*, am delimitat, pe baza unor distincții din bibliografie, caracteristicile MD. Am arătat, cu ajutorul exemplelor extrase din *Corpus*, că unitățile lingvistice de care ne ocupăm pot fi încadrate în categoria MD. În ultima parte a capitolului, am prezentat, pe scurt, stadiul actual al cercetărilor cu privire la cele trei perechi de MD de care ne-am ocupat.

Prin examinarea a 194 apariții ale MD *știi, știți, vezi, vedeți, înțelegi, înțelegeți, Capitolul II* a propus, pentru început, o nouă organizare a funcțiilor pragma-discursive pe care acești MD le îndeplinesc. Astfel, într-o primă etapă, am distins o serie de funcții interactive, legate de strategiile schimbării rolului

conversațional: preluarea dreptului la cuvânt, menținerea dreptului la cuvânt și cedarea dreptului la cuvânt. Mai departe, am identificat o serie de funcții textuale. Am distins aici, pe de o parte, funcții legate de structurarea generală a discursului (avansare tematică, focalizare, delimitarea discursului raportat), iar pe de altă parte, o funcție legată de reformularea mesajului. Am constatat astfel că în paralel cu utilizarea acestor MD cu valoare fatică, aceștia conferă importanță discursivă secvenței pe care o însoțesc.

În cele din urmă, am încercat să raportăm MD la conceptul de politețe. Am constatat că, cel mai adesea, acești MD sunt folosiți ca strategii ale politeții pozitive, prin stabilirea unui climat de cooperare între vorbitori. Prin folosirea MD proveniți de la verbele *a ști*, *a vedea* și *a înțelege* vorbitorul prezintă interes față de opinia receptorului, satisfăcând dorințele feței sale pozitive. Mai rar, aceștia pot servi la atenuarea unei situații problematice, ajutând astfel la protejarea fețelor vorbitorului, interlocutorului sau a ambilor participanți la conversație.

Analiza cantitativă a reliefat tendințe generale în ceea ce privește utilizarea MD studiați: am confirmat faptul că MD de care ne ocupăm sunt mai frecvenți în vorbirea informală decât în vorbirea formală. Acest lucru nu este surprinzător, deoarece, în

general, s-a preferat asocierea MD cu oralitatea și vorbirea informală. De asemenea, rezultatele prezentate confirmă ipoteza pe care am formulat-o: diferite tipuri de text favorizează diferite tipuri de MD. În primul rând, ne-a interesat *care sunt MD cu o frecvență ridicată în ambele tipuri de registru: formal și informal*. Aici am putut observa că MD *știi* prezintă frecvențe ridicate în ambele categorii. În al doilea rând, ne-a interesat *care sunt MD care contrastează în utilizarea lor*. În această privință, se evidențiază utilizările puternic contrastive ale MD *înțelegi*, utilizat exclusiv în *Corpusul ± informal* și în discursul mediatic și MD *vedeți* cu o utilizare mai frecventă în *Corpusul ± formal*. Acestea sunt urmate de utilizările MD *înțelegeți* și *vezi*, deși cu frecvențe mai mici de utilizare. Contraste mai puțin pronunțate au fost observate în utilizarea MD *știți*. Ipoteza noastră este astfel confirmată: frecvența MD proveniți de la verbe de cogniție este strâns legată de tipul de context în care aceștia apar.

Am identificat, de asemenea, alți factori care ar putea influența apariția acestor MD: relația dintre participanții la dialog, tema discuției, timpul discuției, vârsta participanților și cunoașterea limbii engleze. Rezultatele indică necesitatea cercetărilor suplimentare asupra factorilor menționați pentru a confirma sau infirma sugestiile pe care le-am făcut aici.

Per ansamblu, rezultatele acestui studiu evidențiază

faptul că descrierea faptelor de limbă prin raportare la contextul comunicării ajută la o mai bună înțelegere a fenomenelor discursive investigate.

Această lucrare este doar o explorare provizorie, într-un studiu unificat, a câtorva aspecte relevante pentru comportamentul pragmatic al verbului în limba română. Din cauza timpului și resurselor limitate, există cu siguranță puncte care trebuie aprofundate.

Surse

CLRVA I = Cărăușu, Luminița (coord.), *Corpus de limbă română vorbită actuală*, Editura Tehnică, Științifică și Didactică Cermi, Iași, 2005.

CLRVA II = Cărăușu, Luminița (coord.), *Corpus de limbă română vorbită actuală nedialectală*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2013.

IVLRA = Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana (coord.), *Interacțiunea verbală în limba română actuală. Corpus (selectiv), Schiță și tipologie*, Editura Universității București, București, 2002.

IV II = Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana (coord.), *Interacțiunea verbală. Aspecte teoretice și aplicative. Corpus*, Editura Universității din București, București, 2007.

Corpus Pop I = Pop, Liana (ed.), *Verba Volant. Recherche sur l'oral*, Echinox, Cluj-Napoca, 2004

Corpus Pop II = Pop, Liana (ed.), *Où va la communication ?*
(*Comunicarea, încotro ?*), Echinox, Cluj-Napoca, 2010.

Corpus Pop IV = Pop, Liana, Duma, Melania, Pușcalău,
Cristian (ed.), *Façons de parler.ro*, Echinox, Cluj-Napoca,
2011.